

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Нацуме
СОСЕКІ

■

ПОТІМ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

1

Дайске прокинувся, почувши гучні квапливі кроки біля воріт, якраз коли йому снилися великі, квадратні, як кухонна дошка, гета, які звисали звідкись зверху. Потім кроки стихли, гета кудись зникли, наче розчинилися, і Дайске розплющив очі.

Першим, що він побачив, була квітка махрової камелії на татамі біля узголів'я. Напередодні, лежачи в ліжку, Дайске виразно чув у темряві, як квітка впала, впала гучно, ніби з самого горища з усіх сил жбурнули гумовий м'яч. Напевне, примарилося, подумав Дайске, адже зараз глибока ніч і довкола тиша. Але про всяк випадок він поклав руку на серце і, прислухаючись до чітких ритмічних ударів, заснув...

Якийсь час він неуважно споглядав велику, майже як голова немовляти, строкату квітку і раптом, ніби похопившись, знову приклав руку до серця. Прислухатися до його биття, лежачи в ліжку, останнім часом стало для Дайске звичкою. Серце билось, як завжди, рівно. Не забираючи руку від грудей, він спробував уявити собі, як спокійно, у такт биттю серця, тече тепла червона кров. Це й є життя. Зараз він відчуває долонею її перетікання. Схожі на цокання годинника звуки вирости в уяві Дайске в потужні удари сполоху, який провіщає смерть. Як легко, як безтурботно йому жилося б, якби не було цих звуків, якби серце відміряло тільки потік крові, а не час! Життя стало б радістю, насолодою. Проте... Дайске мимоволі здригнувся. Жага до життя робила

нестерпною само думку про те, що серце може зупинитися. Він часто клав руку під лівий сосок і думав, що буде, якщо в це місце вдарити молотком. Дайске був абсолютно здоровий, але цей незаперечний факт часом сприймав як випадковість, майже як диво.

Прибравши нарешті руку від серця, Дайске взяв газету, що лежала біля узголів'я, і розгорнув її. З лівої шпальти з фотографією, на якій чоловік вбиває жінку, Дайске поспіхом перевів погляд на надруковане великим шрифтом повідомлення про заворушення студентів. Дайске не дочитав замітку, руки втомилися тримати газету, і він випустив її. Закуривши, він злегка відкинув ковдру, підняв з підлоги камелію і став нюхати, закривши квіткою мало не пів обличчя. Пробираючись крізь пелюстки, тютюновий дим плив у повітрі густими клубами. Дайске поклав камелію на біле простирadlo, підвівся й пішов до ванної.

Ретельно почистивши зуби і радіючи, як завжди, що вони у нього такі міцні та здорові, Дайске зняв сорочку й так само ретельно обтер груди та спину. Від кожного руху руками або плечима шкіра його злегка поблискувала, наче натерта ароматною олією і насухо витерта. Цим Дайске теж пишався. Потім він розчесав на проділ чорне волосся, яке лягало слухняно, ніби на помаджене. Вуса, такі ж тонкі та м'які, як волосся, з дивовижною витонченістю обрамляли губу. Дивлячись у дзеркало, Дайске обома руками 'любовно погладив свої повні щоки, точнісінько як жінка, коли вона пудриться. Він би й напудрився, якби в тому була потреба, настільки дбав про свою зовнішність. Висохлі, як у благочестивих буддистів, тіла, виснажені обличчя викликали у Дайске огиду, і, дивлячись на себе у дзеркало, він радів, що не схожий на них ні обличчям, ні тілом. Він анітрохи не засмучувався, коли його називали ще тим чепуруном, бо старі поняття були давно йому чужі.

За пів години Дайске вже сидів за столом, сьорбаючи гарячий чай і намазуючи олією тости — злегка підсмажені

скибочки хліба. Кадоно, його сьосей, приніс складену вчетверо газету. Кладучи її поруч із дзабутоном, він пихато вимовив:

— Сенсею, що діється у світі, га?

Звертаючись до Дайске, Кадоно завжди ввічливо називав його «сенсей». Спочатку Дайске, сміючись, протестував, але Кадоно, вислухавши його, одразу ж казав: «Однак, сенсею...», і Дайске поступово зник, почав ставитися до цього спокійно, щоправда, дозволяв так називати себе винятково тільки Кадоно. Дайске просто повірив, що для такого господаря, як він, у Кадоно немає більш відповідного слова.

— Знову студенти бунтують?¹ — незворушно запитав Дайске.

— Так, просто приголомшиво!

— Невже хочуть іншого директора?

— Ага, і цього разу начебто свого доб'ються, — не без радості повідомив Кадоно.

— Припустімо. А тобі яка від цього користь?

— Ви жартуєте, сенсей. До чого тут користь?

Дайске і далі, ніби нічого не сталося, жував.

— Слухай, невже вони так його не люблять, що хочуть його звільнення з посади? — Дайске підлив у чашку окропу із залізного чайника.

— Цього я не знаю. А ви, сенсею?

— Я теж не знаю. Хоча вважаю, що в такий спосіб вони домагаються якоїсь вигоди. Бо хіба буде сучасна людина просто так влаштовувати заворушення?

— Невже?.. — Кадоно посерйознішав. Але Дайске більше нічого не сказав. Навіщо? До Кадоно все одно нічого не дійде. Хоч скільки йому не пояснюй, він дивитиметься ясними очима і без кінця повторюватиме: «Невже... Ось воно що...». Так і не дізнаєшся, розуміє він, що йому кажуть, чи ні. Саме

¹ Очевидно, ідеться про страйк учнів Вищого комерційного училища Токіо в 1909 році.

тому Дайске, власне, і тримав Кадоно. Спілкування з ним не вимагало ніяких зусиль, не порушувало спокою. Кадоно так само це цілком влаштувало, він цілими днями вештався без діла, навіть на заняття не ходив. Зрідка, щоправда, Дайске йому казав: «Зайнявся б ти хоч іноземною мовою», на що Кадоно відповідав: «Так, мабуть» або ж: «Загалом-то, звичайно...». Іншої відповіді від такого нероби годі й було сподіватися. До того ж Дайске вважав, що гідний кращої долі, ніж навчати та виховувати Кадоно, і віддав юнака самому собі. Добре ще, що руки і ноги у Кадоно — не те що голова — працювали справно. Ці його якості Дайске цінував дуже високо, не кажучи вже про стару служницю, якій Кадоно значно полегшив життя. Тому-то стара з Кадоно були у великій дружбі й, коли господаря не було вдома, часто розмовляли.

— Як на вашу думку, тітонько, що збирається робити сенсей?

— Ти не хвилюйся. З його багатством можна робити, що душа забажає.

— Та я й не хвилююсь. Просто думаю, що непогано б йому чимось зайнятися.

— Я так думаю. Візьме він додому дружину, а потім буде потихеньку службу шукати.

— Непогано! Я б теж не проти того, щоб так пожити: весь день книжки читати або музику слухати.

— Ти не проти?

— Можна навіть не читати. Просто жити без діла, як він.

— Це вже що кому судилося, нічого тут не вдієш.

— Он воно що!

І все в такому дусі. Тижнів за два до того, як Кадоно оселився в будинку молодого одинака Дайске, між ним і майбутнім господарем відбулася така розмова:

— Навчаєшся десь?

— Навчався, а зараз покинув.

— Де ж ти навчався?

— Так, у різних місцях. Дуже швидко набридає.

- Набридає?
- Так.
- Отже, великого бажання вчитися ти не маєш?
- Зовсім ніякого не маю. А тут ще вдома негаразди.
- Я чув, моя служниця знає твою матусю?
- Так, колись сусідами були.
- Матуся, як і раніше...
- Так, як і раніше, всілякими дрібницями займається, додому бере роботу, але останнім часом справи начебто йдуть абияк, замовлень зовсім нема.
- Ти сказав «начебто». Хіба ви не разом живете?
- Живемо разом, але я ніколи її про це не питаю, дуже нудно. Чую тільки, як вона без кінця ние.
- А що старший брат робить?
- На пошті працює.
- Ще хто-небудь є в родині?
- Молодший брат. У банку служить. Здається, розсильний, а може, трохи вищий за посадою.
- Виходить, ти сам не працюєш?
- Виходить, так.
- Чим же ти займаєшся?
- Сплю скільки влізе. Або йду гуляти.
- Усі працюють, а ти спиш. І совість не мучить?
- Ні, не мучить.
- Мирно живете?
- Начебто мирно, не сваримося. Навіть трохи дивно.
- Я думаю, старший брат і матуся чекають не дочекаються, коли ти від них втечеш.
- Можливо.
- Маєш досить безтурботний вигляд, якщо не прикидаєшся.
- А чого мені прикидатися?
- Ну, ти просто уособлення безтурботності.
- Мабуть, що так.
- Скільки років старшому братові?

- Скільки років? Здається, двадцять шість виповниться.
- Настав час одружуватися. Що ти робитимеш, якщо він приведе в дім дружину? Житимеш, як зараз?
- Поки що навіть уявити собі цього не можу. Але думаю, що якось утрясється.
- А родичі у вас є?
- Тітка. Тримає в Йокогамі агентство морських перевезень.
- Тітонька?
- Точніше, дядько.
- Ти міг би працювати в них. В агентстві морських перевезень завжди потрібні люди.
- Не візьмуть мене. Я ж ледар від природи.
- Ти за інших не вирішуй. Між іншим, твоя мати просила мою служницю прилаштувати тебе до мене.
- Чув, що вона про це казала...
- А ти як на це дивишся?
- Та постараюсь не лінуватися...
- Де ти хочеш жити: вдома чи в мене?
- Мабуть, у вас.
- Але весь час спати та гуляти тобі тут не вдасться.
- Про це не турбуйтеся. Адже я міцний. Можу воду носити, якщо знадобиться, ну, скажімо, для ванни чи ще для чого.
- Воду для ванни носити не треба, водопровід є.
- Тоді в будинку прибиратиму...
- Ось так Кадоно став сьосеєм у Дайске.
- Покінчивши зі сніданком, Дайске закурив. Кадоно, який сидів біля посудної шафки, обхопивши коліна і прихилившись до стіни, вирішив, що зараз саме час звернутися до господаря:
- Як ваше серце, сенсею?
- Віднедавня Кадоно стала відома помисливість господаря, і запитання пролунало трохи іронічно.
- Поки що нічого, усе гаразд.

— Сьогодні гаразд, а що буде завтра? З такими переко-
наннями, як у сенсея, можна й справді захворіти.

— Я вже хворий.

Кадоно лише хмикнув, дивлячись на розпашіле від здо-
ров'я обличчя Дайске, на його повні плечі, що вимальовува-
лися під хаорі. Дайске відчував до Кадоно почуття, близьке
до жалості. Він був переконаний, що голова юнака набита
коров'ячими мізками. У розмові він може слідувати за спів-
розмовником лише прямим шляхом, але досить звернути
трохи вбік, і міркування, доступні будь-якій нормальній
людині, перетворюють Кадоно на заблукану дитину. Що ж
до логічних побудов, то тут Кадоно не в змозі й кроку сту-
пити навіть найпрямішою дорогою. Його нервова система
була ще примітивніша, ніби сплетена з грубих солом'яних
мотузок. Спостерігаючи за Кадоно, Дайске часом задавався
питанням, навіщо, власне, така людина дихає й існує. А про-
те Кадоно спокійнісінько, ніби нічого не сталося, продов-
жував байдикувати. До того ж він потай вважав, що своїм
способом життя нічим не відрізняється від господаря, і тому
поводився вельми нахабно. Ба більше, товстошкірий, ніби
одягнений у панцир, він ніколи не втрачав нагоди вжалити
господаря в найболючіше місце. Нерви Дайске — це податок,
який він платить за особливе вміння витончено мислити,
за підвищену сприйнятливість. Нерви — джерело його мук,
зворотний бік медалі вишуканого виховання. Вони — мо-
ральна кара Дайске за природжений аристократизм. Дайске
змирився з цими муками, покірливо прийняв кару і тому
зміг стати таким, яким є. Саме в таких жертвах він бачив
сенса життя. Але що розуміє в цьому Кадоно?

— Кадоно-сан, пошта не приходила?

— Пошта? Е-е... Прийшла. Листівка та лист. Я поклав їх
на стіл. Принести?

— Та ні, я й сам можу сходити.

Відповідь була вельми ухильною, і Кадоно поквапився
принести господареві пошту. На листівці блідою тушшю

недбалим почерком було написано кілька рядків: «Поспішаю повідомити, що сьогодні о другій приїхав до Токіо і зупинився в готелі. Адреса на лицьовому боці листівки. Хотів би зустрітися завтра вранці». Назва готелю на вулиці Урадзімбо-цьо та ім'я відправника — Цунедзіро Хіраока — були вказані таким же недбало-розмашистим почерком.

— Уже приїхав? Мабуть, учора, — пробурмотів Дайске і, беручи конверт, упізнав батьків почерк. «Кілька днів, як повернувся. Термінового нічого немає, але хотілося б поговорити. Щойно отримаєш цього листа — приходь». Наприкінці йшло кілька рядків про всякі дрібниці, наприклад: «Квіти в Кіото ще не розпустилися» або: «Швидкий, яким їхав, був переповнений». Дайске вклав лист у конверт і з якимось невизначеним виразом обличчя переводив погляд з конверта на листівку.

— Слухай-но, — сказав він нарешті Кадоно. — Подзвони, будь ласка, до мене додому.

— Зараз. А що сказати?

— Що на сьогодні у мене призначена зустріч з однією людиною, тому прийти не зможу. А завтра чи післязавтра буду неодмінно.

— Зрозуміло. Кому я маю це передати?

— Будь-кому. Не обов'язково батькові... Він щойно повернувся з поїздки і хоче зі мною поговорити...

— Зрозуміло.

Кадоно розважно пішов до телефону. З їдальні Дайске повернувся через вітальню до кабінету. Там було чисто прибрано, не виявилось навіть кинутої недавно на підлогу камелії. Дайске дійшов до книжкової шафи, праворуч від якої стояла квітова ваза, із самого верху зняв важкий альбом, відстебнув золоту застібку і почав перегортати аркуш за аркушем. Дійшовши приблизно до середини, Дайске зупинився і довго розглядав портрет до пояса дівчини років двадцяти.